

Bajka Pepeljuga u radu s predškolskim djetetom

Šokac, Kristina

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:049101>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-21**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

KRISTINA ŠOKAC

BAJKA *PEPELJUGA* U RADU S PREDŠKOLSKIM DJETETOM

Završni rad

Pula, srpanj, 2017.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

KRISTINA ŠOKAC

BAJKA PEPELJUGA U RADU S PREDŠKOLSKIM DJETETOM

Završni rad

JMBAG: 0303049369, redoviti student

Studijski smjer: preddiplomski stručni studij predškolskog odgoja

Predmet: Dječja književnost

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Teorija i povijest književnosti

Mentorica: doc. dr. sc. Vjekoslava Jurdana

Pula, srpanj, 2017.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana _____, kandidat za prvostupnika _____ ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mog vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem također da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student _____

U Puli _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj Završni rad pod nazivom

koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst, trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljane na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnog pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli _____ (datum)

Potpis

SAŽETAK

Na samom su početku rada definirani pojmovi *dječja književnost* i *bajka*. Čvrsta je povezanost bajke i djeteta predškolske dobi. Čudesan svijet bajki pomaže odraslima u odgoju djece. Jedna od najpoznatijih bajki svih vremena *Pepeljuga* omogućava djetetu identifikaciju s glavnom junakinjom te pronalazak rješenja problema suparništva među braćom i sestrama. U ovom se radu pojašnjava radnja bajke *Pepeljuga* te simboli i njihova značenja za dijete. Svojom dobrotom i vjerom u sebe, lik Pepeljuge prikazuje djeci neke od osnovnih životnih vrijednosti. Ovaj je rad posvećen analiziranju poveznice između bajke i djeteta predškolske dobi, a posebna se pozornost pridaje značenju bajke *Pepeljuga* za dijete predškolske dobi.

Ključne riječi: bajka, *Pepeljuga*, dijete predškolske dobi, simboličko značenje

SUMMARY

At the very beginning of this paper, the concepts of *children's literature* and *fairy tales* were defined. There is a strong connection between fairy tales and a preschool child. A wonderful world of fairy tales helps adults in the upbringing of their children. One of the most famous fairytales of all time *Cinderella* allows the child to identify with the main heroine and helps him find a solution to the problem of sibling rivalry. This paper clarifies what the fairy tale *Cinderella* is about and explains the symbols and their meaning for the child. With the goodness and faith in herself, the character of Cinderella presents to the children some of the essential values to live by. This paper analyses the connection between the fairytale and the preschool child with a special emphasis on meaning of the fairy tale *Cinderella* for the child of preschool age.

Key words: fairytale, *Cinderella*, preschool child, symbolic meaning

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. DJEČJA KNJIŽEVNOST	3
3. SLUŠAM I ČITAM PRIČU, BAJKU.....	4
4. PREKOPRIČE DO BAJKE	7
4.1. Bajka	7
4.2. Autori bajki.....	8
5. DIJETE U SVIJETU BAJKE	12
6. STVARALAČKI PRISTUP BAJCI.....	16
7. PEPELJUGA.....	18
7.1. <i>Pepeljuga</i> iz Kine.....	18
7.2. Grčka <i>Pepeljuga</i>	18
7.3. Srpska <i>Pepeljuga Mara</i>	19
7.4. Grimm i Perrault.....	19
7.5. <i>Popeljuha Zavaljuha</i>	21
7.6. <i>Pepeljuga</i> na Disneyevu filmskom platnu 2015.....	22
8. ANALIZA PEPELJUGE PREMA BETTELHEIMU (2000.).....	24
9. ZAKLJUČAK.....	29
LITERATURA	31
MREŽNI IZVORI.....	32
POPIS FOTOGRAFIJA I TABLICA.....	33
PRILOG	34

1. UVOD

Djetinjstvo je doba u našem životu kada bez različitih sredstava i pomagala možemo otputovati u bilo koji svijet iz naše mašte. Možemo posjedovati moći, hodati nebom, biti junaci, čudnovata bića, prinčevi, kraljice te na taj način isprobati i vidjeti toliko toga što ne možemo u stvarnosti. Takav svijet ne mora nužno postojati samo u dječjoj mašti, njega nam mnogi književnici pokušavaju približiti stvarajući vlastite priče iz mašte tako što pišu bajke. Iako nam daju gotov proizvod, na nama je da taj njihov svijet približimo sebi i čitajući svaku novu bajku odlutamo u nama nepoznatu okolinu. Svijet gdje čarolija počinje, gdje dobro uvijek pobijedi zlo i svi žive sretno do kraja života. Takve priče, pustolovine, mjesta i pojave koje sami stvaramo u djetinjstvu, kada smo bića koja istražuju, otkrivaju, uče i razvijaju se, ostaju s nama cijeloga života. Svaki se čovjek rado sjeća tih bezbrižnih dana želeći pobjeći iz svoje rutine u nešto novo pa se tada može prisjetiti uzbudljivih priča koje su mu bile vjerne suputnice u njegovu odrastanju.

Dakle, današnje je tehnološko doba preuzelo bit našega življenja i postojanja. Svi su užurbani, roditelji nemaju vremena za druženje s djecom. Ako je dijete u vrtiću ili školi, po povratku odlazi na različite aktivnosti i tako roditelje ne vidi do kasno navečer kada je vrijeme za počinak. U većini slučajeva nema se vremena za čitanje prije spavanja. Iako je napredak za čovječanstvo vrlo važan, ne bi se smio zaboraviti dosadašnji način komuniciranja i učenja. Porastom i napretkom tehnologije djeca su zaboravila što je igra i koji je smisao njihova djetinjstva, nisu više u tolikoj mjeri kreativna, a igru s vršnjacima su zamijenile igre na pametnim pločama. Novije se generacije djece više ne susreću s pisanom riječju, što je jako loše jer se djecu sprječava da se razvijaju i uče svim osjetilima koja posjeduju.

Knjiga je nekada bila osnovno i prvo sredstvo s kojim se dijete moglo susresti, točnije slikovnica. Od samog početka razvoja i susreta sa slovima, riječima i slikom razvija se motorika, okulomotorika, pažnja te također djeca kojoj se od samih početaka čita imaju potencijal bržeg razvoja govora. Odrastajući prelaze na druge književne vrste te se tako susreću i s bajkom koja je uz njihovu već postojeću maštu samo još jedan dodatni svijet koji mogu istražiti i u koji se mogu uživjeti.

Dijete je složeno biće u razvoju koje sadržaj bajki prima na svim razinama uma, bilo predsvjesno, svjesno ili podsvjesno. Simbol je u bajci jako važan jer on ima posebno

značenje u kojem se dijete pronalazi. Svatko svijet vidi svojim očima pa tako i shvaćamo stvari različito.

U ovom će se radu obraditi, interpretirati, analizirati i promatrati vrijednost bajke, s naglaskom na *Pepeljugu*, te će se pojasniti njezina značenja, porijeklo te u kojim se kulturama razvijala i što sama bajka znači djetetu.

Bajke su se prenosile usmenim putem s koljena na koljeno, također su se zapisivale prema usmenoj predaji. Do danas su prevedene na sve jezike svijeta. Također su mnoge televizijske kuće uvidjele velik potencijal u bajkama te su nastali brojni filmovi po uzoru na njih. Tako se u daljnjem tekstu može saznati ponešto i o najnovijem filmu koji je premijerno prikazan 2015. godine.

Svima onima koji rade s djecom na umu bi trebalo biti to da je vrijednost književnih vrsta, posebice bajki, od velika značaja za dijete. Bajku treba očuvati i njegovati unatoč tomu što se vremena mijenjaju te nastaju mnoge vrste kako književne tako i filmske. Djeca se tematikom i problematikom bajki susreću s mnogim situacijama i događajima koji su u stvarnosti koliko mogući toliko i nemogući. Mnogi se mogu i poistovjetiti s protagonistima, ali i naći u problemima u kojima su se i oni našli ili pak naći rješenje problema čitajući. Zato je vrlo važno poticati čitanje u što ranijoj dobi, čitati djeci, pričati im priče i pustiti ih da maštaju kako bi im bajke bile temelj, primjer i osnova za njihovo maštanje i sanjarenje.

2. DJEČJA KNJIŽEVNOST

Poseban dio književnosti namijenjen djeci određuje se kao dječja književnost. Djeca, književnost i namjena tri su važna pojma kojima treba detaljnije pojasniti značenje u opisu dječje književnosti.

Djeci ne može biti dostupno bilo koje književno djelo. Dijete je čovjek koji se razvija u punom smislu te riječi. Djeca su ograničena u svojim tjelesnim mogućnostima, u znanju, iskustvu, u samostalnosti te poznavanju jezika. Dijete drukčije poima svijet oko sebe za razliku od odraslih. Književnost je sama po sebi umjetnost riječi. Dječja književnost pridonosi odgoju djece, ali to je ne označava kao pomoćnicu ni sluškinju pedagogije. Dječja književnost opisuje život na način dostupan djetetu. „Najbolja je onda kad je umjetnički doživljaj i izraz koji mu odgovara takav da nikakvo prilagođavanje, da nikakve ograde nisu potrebne“ (Crnković 1984: 12). Kada knjiga svojom tematikom privlači dijete, zanimljiva mu je i u okviru je njegove mogućnosti percipiranja, tada je ona namijenjena djetetu. Najčešće se definira knjigu namijenjenu djetetu kao knjigu koju je napisao dječji pisac, odnosno namjenjujući je svjesno djetetu ako je knjigu izdao dječji nakladnik ili ako je dospjela na police za djecu u knjižare i knjižnice. Knjigu također možemo smatrati dječjom ako je dijete s vremenom prihvati iako nije bila prvotno namijenjena njemu.

S obzirom na prilagođavanje dječje književnosti prema dobi djeteta, govorimo o dva načina namjene: djelo namijenjeno djetetu do njegove pete ili šeste godine života i djelo općenito namijenjeno djetetu koje ono samo izabire slušati ili čitati kada mu odgovara. Dijete čita i doživljava književna djela. Za njega postoji književnost na jeziku kojim govori. Sve ono dobro u književnom djelu, sve što ga zanima i što je napisano na njegovu jeziku – sve je to djetetova književnost.

3. SLUŠAM I ČITAM PRIČU, BAJKU

Rana je dob djeteta najintenzivnije razdoblje njegova razvoja, odnosno razvoja procesa učenja i sazrijevanja čiji je razvoj uvjetovan pojedincima i okolinom. Oni poticaji koji nisu bili upotrijebljeni i usmjereni na razvoj djeteta, propušteni su i teško se kasnije nadoknađuju. „Promatrajući čitanje kao vještinu u domeni kognitivnog razvoja (iz koje će se kasnije razviti kultura čitanja kao sveukupnost interesa, vještina i odnosa prema knjizi i čitanju), autori naglašavaju da za razvoj svih kognitivnih funkcija i sposobnosti, pa tako i onih vezanih za čitanje, najviše prilika predškolsko dijete ima u obitelji“ (Stričević 1999: 87). Dijete u obitelji uči iz realnih situacija koje se događaju u socioemocionalnom kontekstu koji za dijete ima najveće značenje. Roditelji i dijete, posebice majka i dijete, povezani su posebnim iskustvom koje im omogućuje da se novo iskustvo nadovezuje na već postojeće te da razumiju međusobne poruke. Navedeni razlozi potencijali su obitelji za poticanje i razvijanje interesa i čitanja u djeteta. Jedan je od načina uvođenja djeteta u svijet knjige pričanje priča i slušanje. Čitanje djeci u ranoj dobi izaziva njihov interes i osposobljava ih za razvoj mišljenja, stvaranje percepcije i predodžbe pojmova, što je, zapravo, osnova mentalnog razvoja. Dijete slušajući osobu koja mu čita usvaja jezik, funkciju knjige i funkciju djela koje mu se čita. Ono otkriva što su stranice, redci, slova, riječi, otkriva oblik priče, ulogu likova, odnos stvarnoga i nestvarnoga, obogaćuje mu se rječnik te razvija i poboljšava komunikacija. Ponovnim čitanjem djetetu omogućujemo shvatiti pravilnost jezika i stalnost simbola. Nakon pročitane ili ispričane priče s djetetom razgovaramo o sadržaju, motivima, likovima priče i tako dijete razvija govor koji je važan uvjet razvoju čitalačkih sposobnosti. „Posebice se razvija i bogat rječnik, bogati se struktura i opseg rečenice, usvaja se pravilna artikulacija i diskriminacija glasova te se zapamćuju složenije i neobičnije govorne strukture, koje se rijetko čuju u svakodnevnom govornom jeziku“ (Nenadić-Bilan 1999: 83).

Dijete slušajući interpretativno čitanje odnosno kazivanje priče razvija jezične i komunikacijske vještine te stječe literarno, jezično i životno iskustvo, prima mnoštvo obavijesti o interpersonalnim i intrapersonalnim odnosima. Djeca ne znaju objasniti jezikom odraslih povezanost doživljaja te spoznaje sadržaja i izraza, ali zato osjećaju. Svojim načinom čitanja i kazivanja pridonosimo ili umanjujemo vrijednost i snagu umjetničkog izraza. Pažljivo trebamo interpretirati umjetnički sadržaj jer najmlađe

dijete će privući upravo taj sadržaj zbog naše intonacije, intenziteta, boje glasa. Slušanje interpretativnog čitanja pomoći će djetetu razviti pozitivan odnos prema knjizi i čitanju. Na koji se način baviti pričom, bajkom – odgovor pronalazimo u djetetu. Ono najčešće traži ponovno slušanje priče, bajke cijele ili njezinih karakterističnih dijelova. Ponovno čitanje popraćeno je mnogim pitanjima koje dijete postavlja vezano za likove, njihove postupke te tijek radnje. Priču ili bajku treba uključiti u djetetovu najvažniju sastavnicu djetinjstva – igru:

„Pritom igru ne znači puku, nefunkcionalnu zabavu, nego označava krunu stvaralačko-komunikacijskog susreta s pričom. Igra s pričom može izvrsno pridonijeti razvijanju osjetljivosti za primanje književnoumjetničke sustvarnosti, može pridonijeti osjetljivosti za jezik na razini riječi, sintagme, rečenice i vezanog teksta, zatim osjetljivosti za vrednote govorenoga jezika (intonaciju, intenzitet, tempo, stanku, mimiku, gestu i kontekst) te osjetljivosti za sastavnice drugih medija (npr. za glumu, lutku, crtež, uglazbljeni tekst)“ (Visinko 2005: 72).

Književnost može djeci najbolje prenositi informacije koje se tiču smisla života i kulturnoga naslijeđa. Djetetova se pažnja zadržava na nekoj priči ako ona pobuđuje u njega radoznalost i zabavlja ga. Priča ima mnogo zadaća koje mora ispuniti prema djetetu. Osim poticanja mašte, treba biti prilagođena njegovim brigama i problemima koje mora u cijelosti priznavati, a istodobno mu pomoći u pronalaženju rješenja tih problema. Nakon svih zadaća priča najprije djetetu pomaže razviti um i razbistriti osjećaje. Više nego bilo koja druga književna vrsta, priča, točnije bajka, uči dijete o ispravnom rješavanju svih nevolja koje ljude muče te dijete upoznaje unutarnje probleme koje svaki čovjek doživljava. Život je djetetu često zbunjujući i zbog toga mu treba dati priliku da shvati kako se boriti u složenom svijetu. U tom vrtlogu osjećaja dijete treba pronaći nekakav smisao, koji dobiva pomoću predodžbi kako srediti unutarnje probleme, i tako uvesti red u svoj život. Djetetu je potrebno moralno obrazovanje koje ga uči moralnom ponašanju koje je ispravno u njegovim očima, a samim time i smisleno. Upravo čitanjem bajke dijete dobiva tu smislenost moralnog ponašanja. Bajke prenose našem svjesnom, predsvjesnom i podsvjesnom umu poruke i njima potiču razvoj ega te smanjuju predsvjesne i podsvjesne pritiske. „Dok se odvijaju, priče daju svjesno priznanje i utjelovljenje pritiscima i da, te pokazuju kako ih zadovoljiti sukladno zahtjevima ega i superega“ (Bettelheim 2000: 15).

Odgojiteljima priča i bajka mogu poslužiti kao odgojno sredstvo pomoću kojeg potiču razvoj mašte u djece te kao poticaj u mnogim oblicima stvaralaštva. Pomoću priče u djeteta se može razvijati jezični izraz i mnoga bogatstva kao što su proširenje rječnika, razvoj emocionalnog svijeta, ali i razvijanje osjetljivosti za umjetničku riječ.

4. PREKO PRIČE DO BAJKE

„Priča je bijeg od skučenosti, zagledavanje iza osjetilima dostupnog svijeta, probijanje postojećih horizonata intuicijom i maštom, projiciranje vlastitih želja i domišljanja u postojeći svijet, prevladavanje konvencionalne stvarnosti“ (Crnković 1987: 7). Važna je odrednica priče čarobno, fantastično. Koristeći upravo tu pojavu čarobnoga i fantastičnog, priča prikazuje pravu stvarnost bolje nego realni prikaz iste. Znajući da je priča „glavna i najobuhvatnija vrsta dječje književnosti“ (Crnković i Težak 2002: 21), možemo reći da je nadređen pojam ostalim tipovima i podvrstama, kao što su narodna priča, umjetnička priča, bajka, s kojima se najčešće susrećemo. Po postanku priču dijelimo na narodnu i umjetničku priču. Iako se umjetnička priča razvila iz narodne, za njezin je razvoj najvažnija bajka.

4.1. Bajka

Jedan od najstarijih oblika usmenoga narodnog stvaralaštva koji polazi od mitološkog poimanja svijeta je bajka. Prema Aniću (2000: 41) bajka označava „priču o nevjerojatnim doživljajima realnih bića i susretima s nerealnim bićima, ali i svakojako pretjeranu priču o nečemu; izmišljotinu.“ Bajka dolazi od glagola *bajati*¹ (Anić 2000: 41), a „imenuje književna djela u kojima se bez začudnosti susreću zbiljski i nadnaravni svijet“ (Pintarić 2008: 7). Upravo je bajka književna vrsta koja u kaos unosi red, gradi smisao i povjerenje u život, s njom se dijete najprije susreće, ona snažno djeluje na njega te ga prati prilično dugo u njegovu cjelokupnu razvoju. „Svaka bajka implicitno ukazuje na to da život ima smisla, da ga je vrijedno živjeti i da u njemu postoje vrijednosti za koje se vrijedi boriti“ (Bettelheim 2000: 7).

Narodnu bajku imaju svi narodi te je stara koliko i ljudski govor. Postoje četiri teorije o postanku narodne bajke. Braća Grimm, zastupajući mitološku teoriju, smatraju da su se bajke razvile iz mitologija pojedinih naroda. Theodor Benfey je začetnik migracione teorije prema kojoj su se motivi širili iz jednog središta i tijekom tog širenja mladi su narodi preuzimali teme i priče od starijih. Predstavnik kontaktne teorije Aleksandar Veselovski tvrdi da je jedan narod uzimao motive od drugog naroda i

¹*Bajati*, nesvrš. (orij.) (prez. *bajam*, pril. sad. *bajajući*, gl. im. *bajanje*)

1. etnol. govorenjem posebnih riječi i obavljanjem posebnih radnji tjerati od koga ili navlačiti na koga bolest ili kakvo zlo

2. lijepo pričati, plesti priču oko čega netočnog ili sa željom da se prevari

mijenjao ih na svoj način. Antropološku teoriju koja govori da je svaki narod živio u sličnim uvjetima života i stvarao slične priče zastupa E. Taylor.

Svaku se bajku prepoznaje po određenoj strukturi, radnja započinje odmah (*in medias res*) te slijedi zaplet, rasplet i završetak.

Narodna nam bajka donosi paralelnost stvarnosti i čudesnosti, niz događaja bez opisa, izostanak psihofizičkih karakteristika likova koji su jasno prikazani crno-bijelom tehnikom. Ono čudno mitološkog porijekla, važnost morala, neodređenost prostora i vremena, rimovani završetci te redovita ponavljanja u opisu su elemenata bajke. Najčešće mjesto radnje je kraljev dvor, kula ili šuma, dok je sva radnja smještena u sintagmi *jednom davno*. Struktura se prepoznaje u stereotipnosti, prepoznatljivosti početka – fraze kao što su *Bilo jednom davno, Jednom davno živjeli su kralj i kraljica i imali kćer jedinicu* i slično (Crnković 1987: 11). Glavni junak napušta svakidašnju okolinu te kreće u kraljevstvo čuda i mašte. U narodnim bajkama dobro uvijek pobjeđuje zlo. Likovi koji utjelovljuju zlo bivaju kažnjeni, a dobri likovi nagrađeni. Jedna je od glavnih karakteristika bajke sretan završetak. Simbolično se javljaju brojevi tri, sedam, devet, dvanaest, četrdeset i sto. Narodna je bajka prepuna biblijskih motiva kao što su opraštanje, kajanje, dobrota, ljubav. Crnković (1984.) navodi najvažnije tipove motiva prema Milanu Dimiću: 1. natprirodni protivnici (vještice, zmajevi...); 2. natprirodni pomagači (vile...); 3. čarolije i čuda (čarobnjačke sposobnosti, čarobni predmeti i lijekovi...); 4. ljubavni i bračni odnosi (natprirodna žena, oslobođenje začaranog...); 5. najrazličitiji podvizi i traganja; 6. vjernost; 7. dobri i zli rođaci; 8. više sile (Božja pravda, sreća...); 9. tri svijeta (raj, pakao...); 10. realističke teme (mudri savjeti, lopovi...). Čist, živ i bogat narodni jezik pridjevi su kojima se može opisati jezik bajke. „Česta je upotreba historijskog prezenta za oživljavanje radnje. Prepisivači zapisuju bajke i u dijalektima – pa je tako fond bajki živa riznica narodnog govora“ (Crnković 1984: 27). Iako narodna bajka nije stvorena za djecu, s vremenom je postala dječje štivo.

4.2. Autori bajki

Braća Jacob Grimm (1785. – 1863.) i Wilhelm Grimm (1786. – 1859.) njemački su pisci i sveučilišni profesori koji su obilježili njemački romantizam. „Književni rad braća Grimm zasnivaju na pučkom stvaralaštvu dajući istodobno maha i svojoj mašti. Nasilje, koje se nalazi u Perraultovim bajkama, braća Grimm ublažuju i time bajku

približavaju djeci“ (Pintarić 2008: 87). Sakupivši oko dvjesto narodnih priča, nastale su dvije zbirke, obje prevedene na hrvatski jezik, *Njemačke sage* (1816.) i *Bajke za djecu i dom* (1812.).

Crnković (1984.) dijeli Grimmove priče u četiri grupe:

1.) bajke – priče u kojima prevladavaju fantastični elementi:

- a. najpoznatije dječje bajke u Grimmovoj verziji (*Pepeljuga, Crvenkapica, Trnoružica, Snjeguljica, Ivica i Marica, Vuk i sedam kozlića*)
- b. bajke s motivom pretvorbe čovjeka u životinju i obrnuto
- c. bajke o nagrađenoj vjernosti i ustrajnosti i o nagradi za dobra djela i pomoć bližnjemu
- d. bajke o patuljcima i sličnim bićima
- e. ostale bajke.

2.) priče u kojima prevladavaju realistički, često groteskni, a katkada i *nonsensni* elementi

3.) priče u kojima su glavni junaci životinje

4.) priče s religioznim motivima.

Slika 1.Braća Grimm

Izvor: <http://www.bbaw.de/en/research/dwb/synopsis/bild>
(pristupljeno 28. svibnja 2017.).

Čitajući Grimmove bajke, dijete se susreće s odobravanjem pozitivnih čovjekovih osobina te se ono rado vraća i ponovno čita te bajke. Braća Grimm skupljala su bajke na njemačkom području, no u njihovim se bajkama pronalaze svjetski motivi. Sadržaj

bajki nije promijenjen, već su ih samo stilski dotjerali. Tako se u Grimmovim bajkama javlja šarolikost motiva i mašte. Donekle očišćene od pretjeranih grubosti, bajke braće Grimm odlikuju se krasnim jezikom i stilom te vedrinom i veseljem. Na granici su između čiste narodne bajke i prave umjetničke bajke, često sadržavajući dobre, duhovite, muzikalne stihove te velik dio najljepših motiva bajki iz cijelog svijeta.

Grimm, Andersen, Carroll, Perrault neki su od najpoznatijih autora koji su utjecali na razvoj umjetničke bajke. Francuski pisac 17. stoljeća Charles Perrault (1628. – 1703.) prvi je izdao zbirku narodnih priča 1697. godine pod nazivom *Priče moje Majke Guske ili Pripovijesti i priče iz davnih vremena s poukama*.

Perraultove verzije bajki od kasnijih verzija razlikuju se u stilu, detaljima, krupnijim obratima i ironijom prikriivenom naivnošću.

Slika 2. Charles Perrault

Izvor: <http://sp3.imgs.sapo.pt/0009/99/49/2f/99492fa7cfc951dc7f0aa630bbffe212.jpg>
(pristupljeno 27. svibnja 2017.).

„Kralj priče“, danski književnik Hans Christian Andersen (1805. – 1875.), napravio je veliki zaokret u razvoju priče. Bajki je dao svoj osobni pečat proširivši joj tematiku koristeći postupke i motive narodnih priča. Svoj poetički doživljaj svijeta, doživljaje iz

vlastita života unosio je u svoje priče, bajke i često se koristio postupkom oživljavanja stvari i davanju ljudskih osobina biljkama i životinjama. Karakteristika gdje oblici irealnog svijeta nastaju slobodnim spajanjem u dječjoj podsvijesti obilježje je fantastične priče čiji je začetnik Lewis Carroll. Čudesno u narodnoj bajci postoji kao poseban sustav s kojim se dijete postepeno susreće, dok se u fantastičnoj priči čudesan svijet stvara sam za sebe odmah na početku priče.

5. DIJETE U SVIJETU BAJKE

Većina je ljudi odrasla uz bajke, rijetku umjetninu koja povezuje djecu svijeta kroz vrijeme. „Priče za laku noć“ ne služe roditeljima samo da zabave i uspavaju djecu, one itekako imaju svoju vrijednost jer su nezamjenjive u kognitivnom razvoju djece.

Stoga iako se bajke ponekad smatraju nižim oblicima književnosti, one služe kao odličan izvor istraživanja povijesti i razvoja ljudske psihe i ponašanja, kao i usporedbe različitih kultura i njihovih međuodnosa (Planina, 2017.). Planina (2017.) se osvrće na često postavljeno pitanje trebaju li se djetetu čitati bajke koje obiluju nasiljem i jezovitim opisima te likovima poput vještica, zlih maćeha, zvijeri, a koje mogu potaknuti u djece okrutnost i noćne more. Treba li djetetu čitati realistične priče ili priče prožete maštom, pobjedom dobra nad zlom i sretnim završetkom? Odgovor je ponudio i objasnio dječji psihijatar Bruno Bettelheim koji je zaključio da su „honorar-bajke dio folklornog naslijeđa gotovo svih naroda svijeta i da one imaju posve jasnu pozitivnu ulogu u socijalizaciji djece“ (Bettelheim 2000: 47). Dijete zadovoljava potrebu za ispunjenjem pravde kada u bajkama glavni junak koji je dobar, hrabar, mudar ili plemenit bude nagrađen te pobijedi dobro nad zlim. Prema Cvitković (2017.) bajka nudi djetetu jednostavan uvid u dobro i zlo, ali ga istodobno i uvjerava da će pobijediti dobro nad zlim i da će dobro biti nagrađeno. Bettelheim objašnjava kako dijete zadovoljava duboku potrebu za ispunjavanjem pravde kada se u bajkama nagradi dobro, a kažnjava zlo te dijete proživljava emocionalno rasterećenje (katarzu). Pročitajte li djetetu bajku izostavljajući njezine pojedine elemente, naročito negativne stvari kao što su vještice, zle maćeha, kletve, zvijeri, osiromašujete bajku u njezinom najvrjednijem dijelu. Bajku je najbolje prepričavati u originalnom obliku jer skraćivanjem i objašnjavanjem njezina sadržaja nema pozitivnog učinka u djeteta.

Bajka treba djelovati na djetetovu maštu i osjećaje, otvoriti mu svijet dobrih, humanijih osjećaja. Dijete treba imati jednostavnu i jasnu sliku o onome što se zbiva kako bi shvatilo problem i moglo se identificirati s glavnim junakom. Bajke su korisne i potrebne djetetu između njegove četvrte i devete godine života. Bajke možemo čitati djeci usprkos svim postavljenim pitanjima zbog toga što se način na koji djeca doživljavaju i predočavaju sami sebi bajke razlikuje od načina na koji to rade odrasli. Djeca se oslanjaju na slikovne informacije jer se sposobnost zamišljanja situacije

pojavljuje tek u dobi između osme i devete godine života. Iako imaju bujnu maštu, nisu sposobni stvarati slike onoga što odrasli vide. Bajka može utjecati na sva razvojna područja djeteta. Na procese formiranja osobe i nastajanje ega bajka djeluje umirujuće.

Motorički se razvoj može poticati pokretnom igrom vezanom za temu bajke, dok se socioemocionalni razvoj potiče razvojem empatije odnosno suosjećanja koje se pojavljuje uživljavanjem djeteta u različite uloge. Igrama inspiriranim bajkama djeca najčešće izražavaju svoje osjećaje, probleme, brige te pokazuju kako oni svijet doživljavaju svojim očima. Slušajući bajke, dijete se uči razumijevanju govora, obogaćuje mu se rječnik te razvija i poboljšava komunikacijske sposobnosti. Djeca su kreativna, no ponekad im je potreban poticaj koji u ovom slučaju može biti upravo bajka iz koje djeca mogu stvoriti sasvim novu bajku, mijenjajući likove, uloge, dijaloge, zaplete, završetke. Svaka bajka potiče i moralni razvoj u djeteta ukazujući mu na moralne vrijednosti života kao što su ljubav, poštovanje, govorenje istine, pravda, poštenje. Igra je uloga junaka iz bajki zanimljiva djeci te je oni vole igrati upravo zbog toga što junaka bajke krasi karakteristike dobrote, mudrosti, neustrašivosti, snage, moći, kontrole – sve ono što djeca, zapravo, žele i sama posjedovati. Takvom igrom uloga djeca uče razvijati vještine u rješavanju socijalnih problema što ih dovodi do razvoja kreativnosti.

Psihološke probleme odrastanja djeteta kao što su narcističko razočaranje, edipovske dvojbe, suparništvo s braćom i sestrama, osposobljavanje za napuštanje zavisnosti, osjećaj samosvijesti i samosvojnosti, moralna obveza dijete prevladava tako što mora razumjeti što se događa u svjesnom „ja“ kako bi moglo razumjeti događanja u podsvjesnom. Razumijevanje podsvjesnog dolazi uz mnoštvo pročitanih bajki, djelovanju djetetove mašte, razmišljanju o elementima bajke kao odgovor na podsvjesne pritiske. Kako bi pronašlo rješenje, dijete u svoje svjesne predodžbe treba uklopiti podsvjesni sadržaj. Bajke imaju pravu vrijednost nudeći tako djetetu svojim oblikom i građom slike koje mu omogućuju maštanja i otkrivanja novih dimenzija.

Uz igre pretvaranja veže se i interes djece za bajke. Drndarski (1978.) prikazuje Čapekovo objašnjenje kako je bajka poput igre. Dijete, igrajući se uloga, uživljava se iako zna da to nije istina, već samo igra. Pojava igre pretvaranja javlja se oko druge

godine života kada dijete upotrebljava predmete ili osobe za simbole nečega što oni nisu. Djeca se uživljavanjem u uloge koje se javljaju u bajkama uče suosjećanju i uživljavanju u svjetove drugih ljudi.

U djeteta predškolske dobi prisutna je polarizacija uma pa je zbog toga ona prisutna i u bajkama. Dijete u toj dobi nema razvijene spoznajne strukture koje bi mu omogućile razumjeti zašto neka osoba može imati i dobre i loše osobine. Likovi bajki pojednostavljeno djetetu prikazuju ljudske osobine. Kako bajka omogućuje djetetu identifikaciju s junakom koji pobjeđuje, ukazuje mu na poželjna ponašanja u društvu te utječe na psihosocijalni razvoj djeteta. Sadržaj svake bajke otvoreno pokazuje djetetu nevolje i prepreke koje mogu snaći čovjeka u životu i isto tako rješenja do kojih junak dolazi svojom upornošću. Bajka je okrenuta budućnosti i upućuje dijete na ostvarenje nezavisnosti u životu.

Roditelji se često zalažu za realnost u bajci, a jedan od razloga je strah da će dijete izgubiti osjećaj razlike između stvarnosti i umjetničke stvarnosti. Mnogo je više onih roditelja koji osjećaju važnost i vrijednost bajki. Bajke imaju svoja podsvjesna značenja te je roditeljima teško pronaći odgovore na pitanja koja djeca postavljaju slušajući bajku. Život je ispunjen i dobrim i lošim događajima, ljudima, „no postoji univerzalna etika svijeta za koju se čovjek može zalagati ili pak koju čovjek može zanemarivati pa čak i odbijati i nju se obrušavati. Prihvaćamo tvrdnju da dijete u sebi neosviješteno osjeća tu univerzalnu etiku svijeta, da u sebi nosi intuitivnu sklonost prema Dobrome, Istinitome i Lijepome, trima temeljnim duhovnim vrijednostima...“ (Visinko 2005: 39). Bojazan roditelja u djetetovu veliku uživljenost i proživljavanje sadržaja bajke rezultira nerazumijevanjem katarze koja se javlja u klasičnim bajkama. Bajke u kojima se prepoznaje dobro i zlo te rješenje koje veliča dobro nad zlim uvijek su poželjni sadržaj koji treba čitati djetetu. Katarza dolazi upravo zbog pojave zla. Djeca žele ponovno slušati dijelove bajke koji su napeti, koji pobuđuju u njima strah jer znaju da slijedi dobro koje će uništiti zlo. Neke bajke ili dijelovi bajke mogu dijete rasplakati, no time se rješavaju sukobi u nama i među nama. Djetetu treba izabrati bajku koja mu je kulturno bliža. Bajku djeci ne treba objašnjavati, već samo intenzivno pripovijedati i čitati. Dijete aktivno slušajući zna da bajke prikazuju drugačije oblikovan svijet. Svaka bajka ima svoje junake i svoju problematiku te djetetu omogućava identificiranje s istima te njihovim sudbinama.

Iako govorimo kako bajka potiče, prati, ohrabruje i podržava djetetov unutrašnji rast i razvoj, ona nije samo za djecu već i odrasle jer ih poučava kako pomoći svome djetetu. Majkama olakšava rješavanje problema u dječaka vezanih za Edipov konflikt ukazujući im da stanu na stranu svojih sinova. Bajke očeve uče da ne provociraju suparništvo. Bajke psihijatrima mogu poslužiti kao terapijska sredstva. Sve, zapravo, ovisi o načinu reagiranja djeteta na određenu bajku u nekoj situaciji pa se na taj način može ukazati na vrstu problema ili čak traume koje dijete posjeduje.

Tijekom povijesti pojavili su se pobornici mišljenja da je bajka štetna jer izaziva prejak, nekontroliranu maštu; podržava praznovjerje, pojavljuje se mitologija, religiozna shvaćanja, mistika; odvaja dijete od realnog svijeta; pridonosi razvitku nematerijalističkog shvaćanja života i svijeta. Jedan je od osnovnih prigovora bio o psihičkim traumama što ih izazivaju bajke. Do tih trauma dolazi ako se bajka priča djetetu u zabačenom kraju, po mraku ili za vremenskih nepogoda na specifičan način. Prema Crnkoviću (1984: 22) pobornici bajke iznose svoje argumente:

- Nije štetna dobro usmjerena mašta, sva znanstvena otkrića te umjetnost temelje se na mašti.
- Djeca sama traže bajke i snažno ih doživljavaju.
- Mnoge umjetničke i narodne bajke su umjetnička djela koja odišu snagom.
- Djeci ne smijemo uskraćivati njihovu prirodu da budu djeca.
- Pravilno usmjerenom korištenom bajkom može se djelovati na dijete prije drugih sredstava.
- Bajka pokazuje borbu čovjeka s prirodom.
- Skoro u svim bajkama susrećemo borbu dobra i zlata pobjedu dobra.

Unatoč svim argumentima protiv bajke, promatrajući dijete i njegov razvoj jasno je da je bajka korisna i potrebna djetetu ako se upotrebljava pravilno i u pravo vrijeme. Na pitanja koju bajku i kada treba pročitati djetetu, ne pronalazimo odgovore ni u jednoj literaturi. Odgovor je jednostavan i dat će nam ga samo dijete, pritom pokazujući jačinu osjećaja koju bajka izaziva u njegovoj svijesti i podsvijesti.

6. STVARALAČKI PRISTUP BAJCI

Dijete je složeno biće te koristimo razne predmete i metode kako bi ga potaknuli da samostalno istražuje i tako se razvija. Jedno od mogućih odgojno-obrazovnih sredstava je upravo bajka. Svako je dijete različito i treba mu znati pristupiti na poseban način. Jedan je od najjednostavnijih načina obrade bajke upravo interpretativno čitanje. Slušajući dijete se upoznaje sa sadržajem i likovima. Mnogo toga će biti djetetu nejasno, stoga treba samo odgovoriti na pitanja, ali ne i objašnjavati sam sadržaj bajke. Također, uz interpretativno čitanje, bajku možemo obraditi na mnoge kreativne načine ovisno o dobi i interesima djece. Prema brojnim autorima za razvoj predčitalačkih vještina (Čudina-Obradović, Ladika i Šušković Stipanović 1990.) djeci ćemo ponuditi aktivnosti poput prepričavanja dijela sadržaja ili cijelog sadržaja, prepoznavanje glasova u riječi, rastavljanje riječi na glasove i sastavljanje glasova u riječ, prepoznavanje slova abecede i povezivanje s glasovima, razumijevanje zamjene slova glasovima.

Provođenjem mnogih aktivnosti koje se mogu temeljiti na tematici bajka, razvija se estetski odgoj djeteta. Dječja kreativnost i stvaralaštvo mogu se ostvariti na raznim poljima kulture, poput glazbene kulture, likovne kulture i druge.

Teme bajki, pa tako i sadržaj bajke *Pepeljuga*, možemo ostvariti aktivnostima kroz glazbu, likovnu umjetnost, lutke, igrokaze, predstave i slično.

Neki od konkretnih načina obrade bajke:

- pomoću oslikanih događaja iz bajke ukrasiti bajku u obliku knjige
- izrada plakata koji reklamira knjigu
- pomoću odgojiteljice pisanje pisma autoru *Pepeljuge* (postavljanje pitanja o mjestu radnje, vremenu radnje, likovima, događajima...)
- crtanje ili opisivanje nekog događaja ili lika iz bajke
- crtanje, pisanje ili usmeno izlaganje radnje koja je prethodila bajci
- dramatizacija određenog događaja bajke
- dramatizacija likova
- opisivanje osobnog doživljaja nakon susreta s jednim likom iz bajke
- opisivanje događaja
- ilustrirati naslovnu stranicu bajke

- promjena radnje, odnosno kako bi dijete riješilo problem
- opisivanje radnje na temelju slike
- razgovor o tome što je djetetu ono najljepše/najbolje u bajci
- razgovor o tome što se djetetu nije svidjelo u bajci
- izrada zajedničkog panoa / zidne slike bajke
- prikaz bajke u stripu
- razna didaktička sredstva načinjena s motivima iz bajke
- govorne igre vezane za motive bajke
- izrada ukrasa s motivima iz bajke
- pokretne igre.

Svaku aktivnost koja se može provesti na temu *Pepeljuge* treba izabrati i prilagoditi djetetu s obzirom na njegovu dob, sposobnosti i interese.

7. PEPELJUGA

Pepeljuga je jedna od najpoznatijih bajki. Osim što su je zapisala braća Grimm u izvornom nazivu *Aschenputtel*, što označava prljavu kuhinjsku djevojku koja mora čistiti pepeo iz ognjišta, postoji izmijenjena verzija Charlesa Perraulta *Cendrillon*. Treba spomenuti da je *Pepeljuga* prvi put zapisana u Kini tijekom 9. stoljeća.

7.1. Pepeljuga iz Kine

Jedna od najpoznatijih kineskih bajki govori o kineskoj carici Je-Shen koja je živjela za vrijeme dinastija Chin i Han. Mlada Je-Shen morala je trpjeti zlu maćehu jer je rano ostala bez oca. U nevoljama joj je pomagala zlatna ribica koja bi svaki dan došla na obalu rijeke kako bi joj ispunila želju. Maćehi to nije odgovaralo te se dosjetila poslužiti djevojci skuhanu zlatnu ribicu. Saznavši da je pojela svoju prijateljicu, djevojka je bila tužna sve dok je nije utješio starac koji je rekao da se pokloni ribljim kostima koje imaju čaroban i iscjeliteljski učinak. Ubrzo je djevojka dobila najljepšu haljinu i cipele napravljene od ribljih ljuskica. Tako lijepa osvojila je srce kineskog cara i postala carica.

7.2. Grčka Pepeljuga

Prema Strabonu, grčkom filozofu i geografu, postojala je djevojka imenom Rodopida i živjela je u jugoistočnoj Trakiji, negdje oko petstote godine prije Krista. Rodopida, čije ime govori da ima rumene obraze, je bila Grkinja izuzetne ljepote i plave kose. Priča lijepe Rodopide započinje njezinom prodajom robovlasniku Karaksosu, bratu starogrčke pjesnikinje Sapfo. Djevojka se isticala svojom ljepotom i bijelom puti među mnoštvom tamnopusih robinja u Egiptu. Karaksos, zadivljen Rodopidinom ljepotom, poklanja Rodopidi staklene cipelice koje odražavaju svjetlost. Mrzile su je sve robinje zavideći joj što je ukrala Karaksosovu pažnju. Ljepotica plave kose i bijele puti je jednom boravila na svečanosti u egipatskom gradu Memfisu. Na svečanosti ju je ugledao faraon Amasis koji se zaljubio u nju te ju je odlučio oženiti. Poslije svečanosti faraon nije mogao pronaći Rodopidu te je zatražio Boga kraljevske vlasti Horusa da je pronađe. Horus je imao moć pretvorbe u orla koja mu je pomogla pronaći djevojku kojoj je uspio uzeti staklenu cipelicu. Faraonove sluge bile su zadužene da u kraljevstvu svaka djevojka isproba cipelicu. Cipelica je odgovarala jedino stopalu

lijepa Rodopide. Lijepa Grkinja udala se za faraona Karaksosa. Priča o Rodopidi raširila se svijetom.

7.3. Srpska *Pepeljuga Mara*

Srpski je autor Vuk Karadžić objavio svoju verziju *Pepeljuge* u Beču 1853. godine u kojoj se vidi jak utjecaj sredine u kojoj je priča nastala. Karadžićeva *Pepeljuga* provodila je vrijeme oko vatre i pepela i zvala se Mara. Jednog dana pokraj jame, gdje je prela, upalo je vreteno zbog čega se Marina majka pretvorila u kravu. Zla maćeha napakosti djevojci tako što naredi da se krava zakolje i na prijevaru da djevojci jesti kravlje meso. Nakon što sazna što je zapravo pojela Mara bude tužna sve dok joj pomoć ne pruže kravlje čarobne kosti. Umjesto na bal, ova *Pepeljuga* ide na nedjeljnu liturgiju i nije u cipelicama, već u papučama. Ovi motivi dokazuju kako je bajka nastala u siromašnoj patrijarhalnoj sredini. Nedjeljna liturgija bilo je jedino mjesto gdje je srpska djevojka mogla doći svečano odjevena. Na kraju bajke maćeha *Pepeljugu* skriva od princa pod korito koji ju pronađe tako što pijetao glasno zakukuriče skočivši na korito. Motiv pijetla, po narodnim vjerovanjima, označava početak dan, prestanak zla te sklad i ljubav.

7.4. Grimm i Perrault

Pepeljuga je poznata u dva različita oblika, zapisana perom braće Grimm te Charlesa Perraulta. Poboljšane osobine te izbačeno sve što autor smatra prostačkim karakteriziraju Perraultovu *Pepeljugu*. Jedan od bitnih promijenjenih motiva je cipelica glavne junakinje koja je staklena. Poboljšane osobine odnose se na pretjeranu dobrotu i slatkoću glavnog lika te nedostatak marljivosti. Bruno Bettelheim navodi da u Perraultovoj bajci *Pepeljuga* odlučuje sama spavati u pepelu, dok Grimmova *Pepeljuga* ne odlučuje sama: „U priči braće Grimm nema takva samoponižavanja; kako je oni pričaju, *Pepeljuga* je morala leći u pepeo.“ Pomoć u oblačenju polusestara za ples prisutna je u Perraultovoj *Pepeljugi*, dok u bajci braće Grimm polusestre naređuju *Pepeljugi* da ih odjene i počešlja za ples. Što se tiče odlaska na ples, *Pepeljuga* ništa ne poduzima u bajci Perraulta. U bajci braće Grimm *Pepeljuga* moli maćehu da joj dopusti otići na ples. Slijed radnje započet plesom u

kraljevićevom dvoru u Perraultovoj bajci opisan je odlaskom Pepeljuge s plesa i skrivanjem od kraljevića jer se pokorava upozorenju kume vile da ne ostaje nakon što sat otkuca ponoć zbog prestanka djelovanja čarolije. Nakon plesa, dvorjanina šalje kraljević da pronade djevojku kojoj pristaje cipelica. Pojavljuje se kuma vila i odijeva Pepeljugu u divne haljine. Tim se događajem gubi važnost osobnosti Pepeljuge i ističe se njezina vanjština. U Perraultovoj bajci nije važno jesu li ljudi puni mana ili vrlina. Zle polusestre više zlostavljaju Pepeljugu nego je to opisano u bajci braće Grimm. Nakon udaje polusestre bivaju smještene u kraljevićev dvor te se istog dana udaju. Kraj bajke braće Grimm potpuno je drugačiji. Polusestre osakate noge kako bi im odgovarala cipelica. Nepozvane dolaze na Pepeljugino vjenčanje gdje im ptice iskljuju oči te budu kažnjene sljepilom do kraja života.

Perraultove priče, koje su zapravo ulaštena obrada bajki za pričanje na francuskom dvoru, poznate su po pretjeranim objašnjavanjem koje djetetu ne pomažu u boljem shvaćanju bajke. Perrault Pepeljuginu poruku o važnosti unutrašnje preobrazbe, koju verzija braće Grimm sadrži, omalovažava.

7.5. *Popeljuha Zavaljuha*

Jedan od zapisa bajke *Pepeljuga* je i hrvatska inačica *Popeljuha Zavaljuha* zapisana 1876. godine na sjevernočakavskom idiomu ikavsko-ekavskog tipa. Naziv bajke junakinje *Popeljuhe Zavaljuhe* dolazi od riječi *popel* značenja pepeo i *zavaliti (se)*.

„Danas denotativno značenje ovog glagola nosi negativna obilježja lijenosti i pasivnosti i njegovo je razlikovno obilježje naspram glagola poput *leći/ležati*. *Zavaliti* tako znači ‘ostaviti što da nagnuto počiva’; ‘učiniti da (što) bude zabačeno unatrag’; ‘staviti prepreku na što’, tj. ‘zaglaviti’, ‘zatrpati’, ‘zatvoriti’; dok uz povratno-posvojnu zamjenicu znači ‘udobno sjesti punom težinom nagnut na leđa’. ‘Udobno se smjestiti u ležećem položaju’ jedno je značenje ovog glagola, dok drugo, negativno intonirano, konotira zabačenost, prikrivenost, stjeranost u kut med popelom“ (Buljubašić 2012: 134).

Magičnost broja tri sačuvana je pojavom ponavljanja epizode Popeljuhina razgovora s kraljevićem, trima balovima i trima haljinama. Iako pisana na sjevernočakavskom idiomu, bajka je pisana historijskim prezentom, dok su okolnosti radnje pisane perfektom.

7.6. *Pepeljuga* na Disneyevu filmskom platnu 2015.

Cinderella (2015.) je originalan naziv igranog filma temeljenog na klasičnoj bajci o Pepeljugi. Film prati sudbinu mlade djevojke imena Ella. Radnja filma započinje upoznavanjem Elle, njezinog oca i majke. Razboljevši se, majka se oprašta od svoje kćeri riječima: „Budi hrabra i dobra“. Nakon majčine smrti Ella razgovara s ocem koji joj govori da će se oženiti te da će dobiti maćehu i dvije polusestre Anastasiju i Drisellu. Otac odlazi na put i pozdravlja se s Ellom koja zatraži da joj donese na povratku prvu granu koja zapne za njegovu kočiju. Nakon očeva odlaska djevojka sazna pravo lice maćehe koja je potjera živjeti na tavan. Vrijeme koje je provodila na tavanu Ella je kratila razgovarajući s miševima. Ubrzo je došla vijest da je otac umro razboljevši se na putu. Jedino što joj je ostalo od oca bila je grančica koju joj je poslao putem glasnika. Obavljajući razne poslove koje joj naredi maćeha i polusestre, Ella je postala sluškinja. Jedan od poslova koji je Ella radila bilo je čišćenje pepela, stoga su je polusestre nazvale Pepeljuga (*Cinderella*). Jednog dana odjahala je razliučena u šumu i ondje srela princa na konju. Nakon što su se upoznali princ očaran Pepeljugom razgovara s ocem pokazujući oduševljenje djevojkom koju je upoznao u šumi. Poslije razgovora kralj odluči putem svog slugu poslati poziv na bal djevojkama svih staleža. Pepeljuga saznajući za bal odluči si sašiti haljinu koju maćeha podere. Uplakana Pepeljuga odlazi do drveta zasađenog u dvorištu i razgovara s njim obraćajući mu se kao da je to njezina majka. Čuvši djevojčino plakanje, starica joj se obrati i predstavi se kao njezina dobra kuma. Potezom čarobnog štapića starica se pretvori u lijepu vilu koja zajedno s Pepeljugom potraži bundevu. Miševi budu pretvoreni u konje, gušteri u slugu, gusan u vozača, a bundeva u zlatnu kočiju. Kuma vila čarolijom odjene Pepeljugu u plavu raskošnu haljinu i staklene cipelice te je upozori da čarolija prestaje u ponoć kada se mora vratiti kući. Ugledavši je na balu, očarani princ pozove Pepeljugu na ples. Njih dvoje razgovaraju sve do ponoći kada Pepeljuga odlazi jer čarolija prestaje. Žureći se, ostane joj staklena cipelica na stepenicama koju princ primijeti i uzme kako bi pomoću nje pronašao djevojku čija je cipela. Nakon bala kralj na samrtni govori svom sinu da se oženi iz ljubavi te da potraži djevojku koja ga je očarala na balu. Maćeha saznajući da je Pepeljuga bila na balu i izgubila cipelu zaključava Pepeljugu u sobu na tavanu. Princ kreće u potragu za djevojkom čija je cipelica. Sve djevojke u kraljevstvu isprobaju cipelu, ali ne odgovara nijednoj. Ptičice i miševi otvore prozore sobe u kojoj

je Pepeljuga zatvorena kako bi je princ pronašao. Čuvši njezino pjevanje, prinčeve sluge dolaze po Pepeljugu kojoj je cipelica savršeno pristajala. Maćehi je djevojka oprostila za sve učinjeno. Radnja filma završava vjenčanjem princa i Pepeljuge.

Slika 3. *Pepeljuga* na Disneyevu filmskom platnu

Izvor: <http://idesh.net/wp-content/uploads/2015/03/pepeljuga.jpg>

(pristupljeno 30. svibnja 2017.).

8. ANALIZA PEPELJUGE PREMA BETTELHEIMU (2000.)

Psihoanalitičar i dječji psiholog Bruno Bettelheim, analizirajući najpoznatije bajke, podsjeća na vječite teme bajki i njihov utjecaj na nas kada smo bili djeca, ali i utjecaj bajki na našu djecu danas. U nastavku slijedi Bettelheimova psihoanaliza te njegovo tumačenje bajke *Pepeljuga*.

Pepeljuga je bajka koja najbolje pokazuje unutarnje doživljaje i muke malog djeteta povezanim sa suparništvom braće i sestara. Dijete se pronalazi u ulozi glavne junakinje Pepeljuge te se osjeća zlostavljano od strane braće i sestara iako zna da to nije. Ono vjeruje u istinitost bajke jer mu ona pruža nade za svladavanje suparništva prema braći i sestrama. Doživljaj bajke je snažan jer ona pruža djetetu uvjerljive slike kojima ono obuzdava i shvaća nepojmljive i snažne osjećaje koji se javljaju. Pravi izvor osjećaja suparništva prema braći i sestrama je osjećaj prema roditeljima. Usporedbom s braćom i sestrama dijete strahuje kako će izgubiti ljubav roditelja te se zbog toga pojavljuje suparništvo. Na odgovor zašto *Pepeljuga* oduševljava dijete, usudimo se reći da je razlog tomu dobrota i nevinost glavne junakinje u koju svi vjeruju pa se tako dijete nada da će vjerovati i u njegovu nevinost i dobrotu. Ono što još privlači dijete k ovoj bajci, a povezano je s motivom suparništva braće i sestara, jesu ružne djetetove misli prema njima. Naime zla maćeha i zle polusestre čine sve ružno Pepeljugi koja je nevinna. Zlim polusestrama javljaju se posljedice za sva ružna ponašanja prema Pepeljugi te tako dijete shvaća da nije krivo za ružna razmišljanja o svojoj braći i sestrama.

Promatrajući razvoj djeteta, treba spomenuti pojam primarnog narcizma, točnije potpunog zadovoljstva sobom. Dijete je uvjeren da je voljeno i da može voljeti ako je sve u redu unutar obiteljskih odnosa. U razdoblju primarnog narcizma dijete smatra sebe središtem svemira te nema razloga biti ljubomorno. Pojavom Edipovog konflikta, u četvrtoj i petoj godini djetetova života, javlja se sumnja u osjećaj vlastite vrijednosti. Dijete smatra da roditelji ne bi bili kritični prema njemu niti ga razočarali kada bi ga voljeli onako kako ono to misli da ga trebaju voljeti. Javljaju se misli rješavanja roditelja kao prirodna stvar iako dijete ne shvaća da to može utjecati na njegovu budućnost. Krajem edipovskog razdoblja javlja se osjećaj krivnje zbog djetetove želje da bude prljavo i raspušteno koji se stapa s edipovskom krivnjom želje da zamijeni ljubav roditelja suprotnog spola. Zbog toga svega dijete se identificira s

Pepeljugom koja mora sjediti u pepelu. Identificiranje s junakinjom dijete čini zbog njemu poznatih razloga koje je povezano sa svjesnim i podsvjesnim asocijacijama. Vrijednost Pepeljuge je u tome što djetetu poručuje da je unatoč dobivenoj čarobnoj moći, ona sama zaslužna za uspjeh napornim radom² i upornošću usprkos preprekama koje se pojavljuju. Likom Pepeljuge dijete podsvjesno upoznaje edipovski razvitak, voli prvo svoju dobru majku koja se kasnije pojavljuje kao kuma vila. Potom se okreće od majke te voli oca i želi da on nju voli. U tom trenutku maćeha i sestre joj postaju suparnici. Dijete se osjeća odbačeno, no u pubertetu se vraća majci, osobi s kojom se treba identificirati.

Motiv je ognjišta simbol majke. Dijete povezuje pozitivne asocijacije s ognjištem. Podsjeća ga na sretno vrijeme provedeno s majkom u toplini doma. Kako Bettelheim navodi: „Posipanje pepelom simbol je žalosti; život u zamazanim prnjama simptom je depresije.“ Djeca se volje uprljati, a mogućnost da to čine njima je dokaz unutarnje slobode. Simbol pepela također se može povezati prisnošću i divnim provedenim vremenom s majkom u prošlosti te stanjem duboke žalosti za time, što je u bajci simbolizirano smrću Pepeljuginе majke. Ognjište izaziva snažne emocije i predstavlja nam nekakvu vrstu raja.

Grančicu koju Pepeljuga želi da joj otac donese, ona zasadi na majčinom grobu. To je prvi pokušaj ponovnog zblizavanja oca i kćeri. Grančica koju otac daje Pepeljugi jača uspomenu na majku te simbolizira konačan prijenos dječje ljubavi prema ocu u zrelu ljubav prema kraljeviću. Drvo na majčinom grobu koje se razvija Pepeljuginim emocijama i suzama važno je u psihološkom smislu jer pomaže djetetu u nevolji što predstavlja uspomenu na idealiziranu majku iz najranijeg djetinjstva.

Razvitak osnovnog pouzdanja za unutarnju sigurnost i osjećaj vlastite vrijednosti ne zahtijeva ništa izvanjsko. Jedna od poruka *Pepeljuge* govori nam da se ne moramo držati nečega u vanjskom svijetu da bismo uspjeli u životu. Pomno odabrana odjeća polusestara i prevara oko cipelice uzaludni su jer jedino Pepeljuginа vjernost sebi uspijeva. Ono što čini život podnošljivim je predodžba dobre majke koju dijete stječe u ranom djetinjstvu.

²Poslovi što ih Pepeljuga mora raditi zapravo su svakodnevni seljački poslovi: rano ustajanje, donošenje vode, loženje vatre, kuhanje i pranje.

Simbolika broja tri u bajci *Pepeljuga* pokazana je odlaskom na ples u kraljevićev dvor. Glavna junakinja odlazi tri puta na ples što odražava djetetov položaj prema roditeljima, točnije njegovu borbu kao najznačajnijeg člana, a kasnije i bojazni kao najbeznačajnijeg člana trojstva. Dublje značenje posjeta plesu simbolizira ambivalentnost djevojke koja se želi uključiti osobno i spolno, ali se boji. Simbolika očeva rušenja Pepeljuginog skrovišta zapravo je pokazatelj njegove spremnosti da prepusti kćer kraljeviću. Upozorenje kume vile da se Pepeljuga vrati prije nego što otkuca ponoć može se protumačiti kao upozorenje roditelja da se ne ostaje do kasno vani zbog straha o tome što se može dogoditi. Suparništvo braće i sestara glavni je predmet *Pepeljuge*, no isto tako to se odnosi i na spolne razlike istih. „Svaki spol zavidi na onome što suprotni ima a njemu manjka, koliko god svaki spol mogao voljeti ono što mu pripada i ponositi se time – bio to status, društvena uloga ili spolni organi“... „Prema freudovskoj teoriji u djevojčice se kompleks kastracije usredotočuje na to što zamišlja da su prvobitno sva djeca imala penise, a da su djevojčice svoje nekako izgubile (možda za kaznu zbog neposlušnosti), kao i na otud proizašlu nadu da bi im penis mogao opet narasti. Dječakovo podudarno strahovanje jest da se činjenica što djevojčice nemaju penise može objasniti jedino time da su ga izgubile te se boji da se to i njemu može dogoditi“ (Bettelheim 2000: 228).

Odsjekavši dijelove svojih stopala, polusestre pokušaju dokazati ženstvenost kraljeviću, što je u dubljem značenju znak menstruacije. Iz toga je vidljiva suprotstavljenost djevičanstva Pepeljuge i nepostojanje djevičanstva u polusestara.

Bajke doživljavamo na svjesnoj i podsvjesnoj razini, stoga predmeti koji se spominju u bajkama mogu izazvati asocijacije sasvim drugačije od njihova očitog značenja. Predmet cipelice simbolično označava brak i spolnost te se može asocijativno povezati sa ženskim spolnim organom. Tako za cipelicu iz koje curi krv možemo reći da simbolizira menstruaciju. „Staklo je osobito krhko i lomljivo, a nešto što je krhko, što ne podliježe rastezljivosti jer lako puca, a pritom se i gubi, metaforički nas navodi na pomisao o himenu i djevičanstvu“ (Zlatar 2007: 76). Složenost i dvosmislenost ovog predmeta privlačna je za oba spola jer izaziva snažnu emocionalnu privlačnost. Konačna potvrda poželjnosti Pepeljuginog ženstvenosti je kraljevićevo prihvaćanje njezinog spolnog organa i ljubavi prema ženi, a to pokazuje pojavom davanja cipelice Pepeljugi. Vjenčanje Pepeljuge i kraljevića simbolizira sretan bračni odnos jer ga Pepeljuga kao nekastrirana žena oslobađa straha od kastracije. Stopalo simbolizira

muški spolni organ, stoga motiv isprobavanja cipelice označava spolni čin. Pepeljuga uvlačeći svoju nogu u cipelicu potvrđuje kako će biti aktivna u spolnom odnosu između nje i kraljevića: „Motiv cipelice služi da primiri muškarčeve podsvjesne strepnje i zadovolji podsvjesne ženine želje. To oboma omogućuje da u spolnom odnosu u braku nađu najpotpunije zadovoljenje. Osim motivom priča objašnjava slušateljsoj podsvijesti što to podrazumijevaju spolnost i brak“ (Bettelheim 2000: 233).

Djetetu priča pomaže u prihvaćanju suparništva između braće i sestara, odnosno da se treba preživjeti i ono neugodno da bi na kraju bili zadovoljni (pobijedili), a ako je nekad u nekoj prilici dijete bilo prljavo, to ne utječe na njegovu budućnost. Moralne pouke ove bajke djetetu poručuju da vanjski izgled nema poveznicu s onim kakav je čovjek u nutrini – ako si vjeran sebi pobjeđuješ one koji se pretvaraju u nešto što nisu – te da se zlo kažnjava, a dobrotu nagrađuje. Bajka *Pepeljuga* daje jasnu poruku koliko je važno stečeno osnovno pouzdanje dobrim odnosom s majkom. Pojavom zle maćehe djetetu se daje prikaz da se dobra majka nekad pretvori u zlu maćehu kako bi dijete dobilo mogućnost otkriti razliku između dobra i zla.

Bettelheim (2000.) opisuje model ljudskoga životnog ciklusa, odnosno kako se čovjek razvija tijekom psihosocijalnih kriza te koje osobnosti ostvaruje prema poznatom psihoanalitičaru Eriku Eriksonu. Prva u slijedu tih kriza je osnovno pouzdanje. Kod Pepeljuge se to uočava tijekom njezina života s pravom i dobrom majkom i njezine osobnosti. Prihvaćanje i obavljanje svoje uloge potvrđuje autonomiju junakinje. Treća kriza očituje se u inicijativi koju pronalazimo kod Pepeljuge kada ona zasadi grančicu na majčinom grobu te potiče njezin rast svojim suzama, iskazivanjem osjećaja i molitvama. Trijebljenje leće je naporan posao koji junakinja odrađuje te pokazuje time četvrtu krizu, odnosno marljivost. Posljednja kriza koju upoznajemo je identitet koji Pepeljuga pokazuje kada bježi s kraljevićeve svečanosti. Idealno riješivši svih pet kriza i ostvarenjem nabrojanih osobnosti, Pepeljuga postaje spremna za istinsku bliskost s drugim bićem, točnije kraljevićem.

Tablica 1. Usporedba Grimmovih i Perraultovih *Pepeljuga* prema Bettelheimu (2000.) i Pintarić (2008.)

Grimmova <i>Aschenputtel</i>	Perraultova <i>Cendrillon</i>
<ul style="list-style-type: none"> • junakinja mora živjeti na ognjištu • dobiva dar koji traži od oca (ljeskova grančica), grančica posađena na majčinu grobu • otac: bogat čovjek • obavljanje svih zadataka koji su junakinji nametnuti, pomoć ptičica pri obavljanju zadataka • drvo kao personifikacija mrtve majke koja joj daruje odjeću za bal • susret s kraljevićem na balu • trostruki bijeg s plesa (skriva se isprva u golubinjaku pa u krošnji kruške koju otac posiječe) • zamka s katranom, gubitak pozlaćene cipelice • motiv isprobavanja cipelice • motiv sakaćenja stopala polusestara • obmana kraljevića (lažne nevjeste) • razotkrivanje obmane • sretan brak • pravda sustiže zlotvorke (ptice im isključuju oba oka). 	<ul style="list-style-type: none"> • junakinja nije primorana leći uz pepeo (oganj), već to sama bira • otac plemić • otac ne donosi nikakav dar • pojava kume vile (pretvorba bundeve i šest guštera u kočiju, kočijaša i slugu) • trajanje čarolije do ponoći • gubitak staklene cipelice • izostanak postavljene zamke (stube premazane katranom) • izostanak sakaćenja stopala i lažnih nevjesta • dvorjanin poslan po Pepeljugu od strane kraljevića • sretan brak • izostanak kazne polusestrama, dobivaju oprost • udaja polusestara za dva dvorska velikodostojnika.

9. ZAKLJUČAK

Tko bi rekao da čarolija bajke traje i danas? Ona kao oblik usmenoga narodnog stvaralaštva i danas ima istu moć. Spajajući realni i nadnaravni svijet, pruža red i smisao u kaosu života.

Dječja književnost kao umjetnost riječi dostupna je djetetu na njegov način razumijevanja najčešće u obliku bajke. Slušajući i čitajući raznovrsne bajke, dijete ulazi u njihov svijet. Važno je prema interesu i dobi djeteta odabrati bajku koju će dijete slušati i čitati. Umijećem slušanja i čitanja u djeteta se razvijaju jezične i komunikacijske vještine. Književnost djeci daje informacije koje će mu biti potrebne u životu, upoznaje se sa situacijama u kojima će se možda naći. Čitajući i slušajući pisanu riječ dolazi do raznih spoznaja, razvija se i uči.

Dijete i u najranijoj dobi reagira na bajku putem snažnih osjećaja. Uživajući i uživljavajući se u svijet nadnaravnog koji pruža bajka, u djetetu se miješaju različiti osjećaji, spoznaje, ali i razvija njegova najznačajnija značajka djetinjstva – mašta. Uz sav taj svijet fantazije, lijepoga i ružnoga ipak ima i svakodnevnih situacija koje djetetu mogu pružiti jednostavan uvid u složeni svijet odraslih i omogućava rješenja problema koji se uvijek pojavljuju.

Unatoč teorijama postanka i mnogim autorima najpoznatijih bajki, ono što je krasi i definira kao bajku jest prepoznatljiva struktura uvoda, zapleta i završetka. Glavna značajka svake je bajke pobjeda dobra nad zlom.

Pepeljuga je jedna od najpoznatijih i najomiljenijih bajki, posebice među najmlađima. Ona im omogućuje uživljanje u ulogu glavne junakinje prikazujući problematiku suparništva braće i sestara. Mogu se upoznati s rodbinskim vezama koje vladaju u djelu, kao i naučiti tko su to kraljica, kralj i princ. Djeci se prenosi poruka da oni koji su dobri, marljivi, poslušni na kraju pobijede, ali u bitnome to uvijek ne mora biti tako. To i jest bit same bajke – da nije sama slika realnosti, nego da nas uvede u svijet u kojem je sve lijepo i pokaže kako bi nam bilo da smo sami likovi u njoj.

Dakako, mogli smo se upoznati i s ostalim značenjima koja se kriju iza najjednostavnijih predmeta koji se spominju u samoj bajci, poput staklene cipelice koja predstavlja ženski spolni organ. Na prvi pogled sasvim jednostavna priča o djevojci i njezinoj sudbini, zapravo, krije toliko značenja, istine, fantastike i simbola

koje dok smo bili djeca nismo shvaćali. Tako možemo reći da je ova bajka za sve uzraste i da se svakim novim čitanjem saznaje nešto novo. Nikada ne bismo trebali prestati čitati, a pogotovo bajke. Kada čitamo djeci koja nas okružuju, uvijek ćemo čitati s drukčijim žarom i uzbuđenjem. Samo naše izražavanje i prenošenje pročitano na djecu djeluje drukčije te će si ona stvoriti sliku i maštati onako kako to vide/čuju od nas samih. Zato treba znati na koji način učiti i naučiti djecu, prvo o samoj književnosti i pisanoj riječi, a zatim o bajci, pjesmi, priči i romanu. Knjige su tu da čuvamo i njegujemo pisanu riječ, da ona ne padne u zaborav te da nove generacije ne prepustimo svijetu tehnologije u kojem neće znati što znači miris novog štiva i dodir hrapavog papira. Vremena se mijenjaju – nekada moderno, sada je samo prošlost. Ljudi su ti koji trebaju znati kada posegnuti za minulim vremenom i pokazati mladima ono što im nije dostupno, a to će najlakše učiniti pokažu li im korice knjiga i stranice u kojima mogu vidjeti pustolovine i dogodovštine junaka i junakinja koji su vječna književnoumjetnička vrijednost.

LITERATURA

1. ANIĆ, V. (2007.) *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
2. BETTELHEIM, B. (2000.) *Smisao i značenje bajki*. Cres: Poduzetništvo Jakić.
3. BILOPAVLOVIĆ, T., ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, M., LADIKA, Z., ŠUŠKOVIĆ STIPANOVIĆ, R., et al. (1990.) *Dosadno mi je – što da radim: priručnik za razvijanje dječje kreativnosti*, Zagreb: Školska knjiga.
4. CRNKOVIĆ, M. (1980.) *Dječja književnost*. VI. izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
5. CRNKOVIĆ, M. (1987.) *Sto lica priče – antologija dječje priče s interpretacijama*. Zagreb: Školska knjiga.
6. CRNKOVIĆ, M. i TEŽAK, D. (2002.) *Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955. godine*. Zagreb: Znanje.
7. DRNDARSKI, M. (1978.) *Narodna bajka u modernoj književnosti*. Beograd: Nolit.
8. NENADIĆ-BILAN, D. (1999.) Igra i čitanje u predškolskoj dobi. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. *Kako razvijati kulturu čitanja: zbornik radova sa savjetovanja*. Zagreb, 28. travnja 1998. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, str. 80–86.
9. PINTARIĆ, A. (1999.) *Bajke – pregled i interpretacije*. Osijek: Matica Hrvatska Osijek.
10. PINTARIĆ, A. (2008.) *Umjetničke bajke – teorija, pregled i interpretacije*. Osijek: Sveučilište Josipa Juraja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, Matica hrvatska Osijek.
11. STRIČEVIĆ, I. (1999.) Uloga obitelji u razvijanju čitateljske kulture djece predškolske dobi. *Kako razvijati kulturu čitanja: zbornik radova sa savjetovanja*. Zagreb, 28. travnja 1998. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, str. 87–91.
12. VISINKO, K. (2005.) *Dječja priča – povijest, teorija, recepcija i interpretacija*. Zagreb: Školska knjiga.
13. ZLATAR, M. (2007.) *Novo čitanje bajke: arhetipsko, divlje, žensko*. Zagreb: Centar za ženske studije.

MREŽNI IZVORI:

1. BULJUBAŠIĆ, E. (2012). Popeljuha Zavaljuha: Stilistička interpretacija narodne bajke. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu*. [Online]. (5. ožujka 2012.). str. 129–145. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/136253>. [pristupljeno 20. svibnja 2017.].
2. CVITKOVIĆ, M. Bajka i dijete predškolske dobi. *Dječji vrtić Markuševac*. Dostupno na: <http://www.vrtic-markusevec.zagreb.hr/default.aspx?id=60>. [pristupljeno 25. svibnja 2017.].
3. PLANINA, V. Koliko su zapravo stare bajke? *Magazin za književnost i umjetnost*. [Online]. Dostupno na: <https://ne-ma.net/2016/02/08/koliko-su-zapravo-stare-bajke>. [pristupljeno 24. svibnja 2017.].

POPIS FOTOGRAFIJA

Slika 1. Braća Grimm	9
Slika 2. Charles Perrault	10
Slika 3. <i>Pepeljuga</i> na Disneyevu filmskom platnu.....	22

POPIS TABLICA

Tablica 1. Usporedba Grimmovih i Perraultovih <i>Pepeljuga</i> prema Bettelheimu (2000.) i Pintarić (2008.).....	27
--	----

PRILOG

Posebno bih htjela izdvojiti ovu verziju narodne bajke *Pepeljuga*, naziva *Popeljuha Zavaljuha*, zapisanu još davne 1876. godine na sjevernočakavskom idiomu ikavsko-ekavskog tipa, jednu od starijih verzija *Pepeljuge*.

Iako pokazuje i nasilne elemente, ova je bajka posebna po tome što na drugačiji, tradicionalniji način prikazuje tadašnje vrijeme, kraljevstvo, ljude, ali i maštu tih koji su je pričali.

Popeljuha Zavaljuha

Bil je jedan kralj i jako je lipo živel svojun ženun. Žena mu zaten jako oboleje i kad je videla da njoj već ni pomoći, da njoj je nabrzo umret, zazovne svoga muža k sebe pa mu reče: – Mužu moj dragi, ja ću ti umret, to san sigurna, a ti si još mlad i oženit ćeš se. Ovo ti j' moj prsten, a davajuć ti ga govorin: prokljet bil ako drugu zameš leh onu kôj bude ov prsten pristal. I kraljica umre. Kad je kralj odžaloval, dâ ki sebe dozvat se divojki z grada, da vidi kôj će prsten dobro stat; ale prsten, ne stoji nidnoj dobro. Sad on raspiše po sen svojen kraljestvu neka se gljeda kôj će divojke ta' prsten pristat, ali posuda ne najde takve divojki.

Sad je ostala leh kraljeva kćer kâ još ni provala prstena. Borme gredu i njoj provat. Kad tamo, njoj najbolje pristane. Sad ni druga, leh oženit kćer. Kćer se je na saki način otela te ženidbi oslobodit, ale kad je videla da si načini ne pomažu, reče svomu ocu da te se oženit onput kad njoj donese sunčene halji. Kralj otac reče da će. Projde iskat sunčene halji i donese njoj je. Sad mu kćer reče neka njoj kupi mjesečeve halji. Opet projde kralj iskat i donese njoj mesečeve halji. – Još mi morate donest zvezdene halji – reče kćer ocu – pa ćemo se onput oženit. Kralj projde pa donese i zvezdene halji. Ča će sad kćer? Ča god reče ocu, 'se njoj učini i 'se njoj donese. Vidi da već ni ča zatezat, a nikako se ne bi rad za oca oženila. Sad dojde k njoj sunce pa ju naputi neka 'se one halji i sunčene i mesečne i zvezdene spravi va jednu škatulicu, zaten neka kupi jednu racu pa ju neka klade va vodu i va svojoj kamare zapre, a ona nake pobigne ono jutro kad bi se morala oženit. Kćer poslušâ Sunce, zapre halji, kupi racu, klade ju va vodu i zapre va svojoj kamare, a ona projde ča. To jutro 'se se j' već spravilo za pir, 'se se j' već obučeno, leh još čekaju nevesticu. Projdu do njeje kamari i naslišu, a kako je raca va vode pljuskala, misleli su da se to nevestica pere i

obučiva. Borme več bilo kasno, bilo toga čekanja dosti, pa su šli sami va kamaru, a kad opaze racu va vode, valje se domisle ča je. Počeli ju i iskat, ali ki zna kade j' več ona bila! Nakon više vrimena dojde ona kodi petljariča obučena pred kraljev dvor – va drugom kraljestvu – i prosi neka bi ju zeli na konak i ako njen je trebe kakova divica, da će ona služit. I zamu ju va dvor više z milosrja leh za službu i daju njoj mesta za kuton med popelon. Kraljev sin dojde jedanput na ognjišće da zapali cigar. A ona ne budi lena, ponudi mu z zakuta ognja. On pak zame lopatu pa ju udri po ruke i reče: – Ča češ ti mane davat ognja, Popeljuho Zavaljuho, tako blatna i nesnažna? I projde, kad je cigar zapalil, ča. Navečer dâ kraljev sin bal i velo veselje. Za to čuje i Popeljuha pa zaprosi gospodari da bi malo i nju pustili na bal, da vidi, kako će to biti. Borme ju puste. Ona se pak podmučec obuče va sunčene halji, kê je bila va škatulice sobun zela, i projde na bal. Kad ju je kraljev sin opazil, vas se zažari i porumeni i zaželi ju valje za ženu. Niš ne govori, leh projde k njoj pa ju prosi neka gre s njen tancat. Ona projde s njen tancat. Kad se tanac fini, pita ju on da otkud je, a ona mu reče da je z Lopatova grada. I ča bi z okon maknul, nje več nestade. Kraljev sin gljeda, obrnja se, ale nje ni nigder. On sad žalostan ča je ona prošla, već ni otel z niden govorit i projde tako žalostan doma. Jutradan dojde zamišljen opet na ognjišće da zapali cigar, a Popeljuha mu ponudi opet ognja.

– Ti Popeljuho Zavaljuho, kako mi moreš ti tako zamazana ponudit ognja? – reče on, zame popečak pa ju udre š njen po prsteh i projde ča. Navečer je opet bil bal i veselje. Opet prosi Popeljuha neka ju puste na bal, da vidi kako će to bit. Gospodari reku neka gre, kad se lipo nazad povrne i mirno se tamo ponaša kodi da je ne bi bilo. Sad ona obuče mesečeve halji i dojde na salu i 'se se od nje zasvetli, a ona lipa da češ lipju! Opet ju kraljev sin zaprosi neka gre s njim tancat. Tanac se fini, a on ju pita da otkud je. – Ja san van, kad ćete da znate, s Popeškova grada. On se nekamo obrne, a ona pobigne doma, suče se s halj i obuče svoje siromašne. Kraljev sin opet jako žalostan ča mu je divojka pobigla i ni otel z niden govorit, leh valje projde spat. Jutrodan opet dojde onako žalostan zapalit cigar. Popeljuha mu opet ponudi ognja. – Ej, Popeljuho Zavaljuho – reče on – san ti već tuliko put rekal da mi nimaš ti ognja davat! Zame klješća pa ju š njimi udre po prsteh. Opet je navečer bal. Popeljuha opet prosi da bi ju pustili da vidi kako će bit. Oni ju puste, a ona se obuče sad va zvezdene halji i dojde tako na salu. Kad ju je kraljev sin opazil, dojde valje k sebe i razveseli se da ju opet more videt i odluči da ju večeras neće z ruk pustit, da mu

kakogod opet ne pobigne. Tanca z njun i pita ju opet otkud je, a ona mu reče da je s Klješćeva grada. On ju 'se čuva i drži da mu ne bi pobigla. – Pustite me – reče mu ona – da rubac z žepa znamen. – Ale morate zet od mane ov' prsten, pa ću vas onput pustit – reče njoj on. Ona zame prsten, on ju malo pusti i nekamo leh oči obrne i nje već nestane bržje leh bi z okon maknul. Kraljev sin opet žalostan, tužan, z niden neće da govori, neće da jî i najzada oboli. Pita ljudi, znanci, prijatelji kade j' ta' Lopatov grad; raspišiva se na se strani da bi morda ki znâ, ale nidan. Pita za Popeškov grad, ni za njega ne zna nidan. Pita za Klješćev grad, još manje. Sad je on počel zdvajati, još jače oboli. Oboli borme nasmrta. Popeljuha je za 'se to znala, pa kad je sinu mat kuhala juhu, zlomi ona prsten nadvoje i klade ga polovicu va zdelicu va koj mu mat juhu ponese. Na dnu zdelice najde on toga pol prstena. Sad se on razveseli i pita mater ki je juhu kuhal. Ona mu reče da ju j' sama kuhala. – A ki van je pomagat? – Nidan!– Ki j' bil blizu? – Nidan. – Ma neki je moral bit blizu, recite mi, sakako mi morate povedat, aš od toga zavisi moje zdravje ale smrt. – Ma nidnoga ni bilo blizu – reče mu mat – leh ča Popeljuha za kuton. – Ako ni nidnoga bilo blizu leh ona, to zovite nju neka simo dojde.

Mat projde va kuhinju, pa reče Popeljuhe da ju sin zove. Sad se ona obuče va sunčene halji i zasvetli kodi sunce – takove divojki ni po 'sen široken svitu bilo. Dojde gore k sinu, a njemu valje on čas bilo bolje. On ju pita kako je to došla za Popeljuhu simo, kako se j' to pretvarat mogla i tako naprvo. Ona mu sad 'se poveje kako se j' š njun i z ocen njejen dogodilo, kako j' od oca pobigla – na bal došla, kako ju j' on z lopaton udril, a zato ona rekla, kad ju j' na bal pital otkud je, da j' z Lopatova grada i 'se drugo. Kad mu je 'se to natanko povedala, prosi ju on za oprostjenje. Ona mu 'se oprost, a on ozdravi i ožene se. Pa kakov je to bil pir tamo! Ni tičjega mleka ni njen falilo, zato i sad ljudi žele da bi se ono vrime povrnulo (Buljubašić 2012: 141–144).